

Міністерство освіти і науки України
Вінницький національний технічний університет

**Л. Є. Азарова, Л. В. Горчинська,
Н. Л. Клочко, Ю. В. Поздрань**

**ГРАМАТИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
(у схемах та таблицях)
для іноземних студентів
Синтаксис, стилістика**

Навчальний посібник

Вінниця
ВНТУ
2015

УДК 811.161.2(075)

ББК 81.2(4Укр)я73

Г76

Автори:

Л. Є. Азарова, Л. В. Горчинська, Н. Л. Клочко, Ю. В. Поздрань

Рекомендовано до друку Вченою радою Вінницького національного технічного університету Міністерства освіти і науки України (протокол № від р.)

Рецензенти:

Н. М. Павликівська, доктор філологічних наук, професор

Н. Б. Іваницька, доктор філологічних наук, професор

Т. М. Пустовіт, кандидат філологічних наук, доцент

Г76 Граматика української мови (у схемах та таблицях) для іноземних студентів. Синтаксис, стилістика / Л. Є. Азарова, Л. В. Горчинська, Н. Л. Клочко, Ю. В. Поздрань. – Вінниця : ВНТУ, 2015. – 110 с.

Матеріал посібника містить таблиці з граматичним матеріалом, що спрямовані на продуктивне засвоєння та максимальну активізацію комунікативних моделей та їх лексичне наповнення з метою якнайшвидшої мовленнєвої адаптації студентів, що сприятимуть оволодінню студентами-іноземцями лексико-граматичними конструкціями в навчальній та науково-професійній сферах спілкування. Навчальний посібник розрахований на студентів-іноземців 1 - 5 курсів, які згідно з навчальним планом оволодівають українською мовою як основною для навчання в україномовному ВНЗ.

УДК 811.161.2(075)

ББК 81.2(4Укр)я73

© Л. Азарова, Л. Горчинська, Н. Клочко, Ю. Поздрань, 2015

ЗМІСТ

Передмова.....	7
1. Дієприкметник.....	8
2. Ознаки дієприкметника.....	8
3. Активні та пасивні дієприкметники.....	9
4. Творення активних дієприкметників.....	9
5. Творення пасивних дієприкметників.....	10
6. Складні випадки утворення дієприкметників.....	10
7. Безособові форми на <i>-но</i> , <i>-то</i>	10
8. Відмінювання дієприкметників.....	11
9. Дієприслівник.....	11
10. Ознаки дієприслівника.....	11
11. Творення видових форм дієприслівників.....	12
12. Прислівник.....	12
13. Розряди прислівників за значенням.....	13
14. Ступені порівняння прислівників.....	13
15. Прийменник.....	14
16. Групи прийменників за походженням.....	14
17. Групи прийменників за будовою.....	15
18. Прийменники, що вживаються з повними формами відмінків.....	15
19. Вживання прийменників у (<i>в</i>).....	16
20. Вживання прийменників з, із, зі (<i>зо</i>).....	16
21. Сполучник.....	17
22. Групи сполучників за вживанням.....	17
23. Групи сполучників за значенням.....	18
24. Групи сполучників за будовою.....	18
25. Вживання сполучників і (<i>й</i>).....	19
26. Частка.....	19
27. Написання часток.....	19
28. Групи часток за значенням.....	20
29. Вигук.....	21
30. Групи вигуків за походженням.....	21
31. Значення вигуків за походженням.....	21
32. Синтаксис.....	22
33. Слово, словосполучення і речення.....	22
34. Види зв'язку між словами та реченнями.....	23
35. Види словосполучень.....	24
36. Види підрядного зв'язку.....	24
37. Стійкі словосполучення.....	25
38. Речення.....	25
39. Види речень.....	26

40. Розділові знаки у кінці речення.....	27
41. Значення і функції розділових знаків.....	28
42. Просте речення.....	30
43. Класифікація простих речень.....	31
44. Члени речення.....	32
45. Класифікація членів речення.....	32
46. Головні члени речення.....	33
47. Підмет та способи його вираження.....	33
48. Присудок та способи його вираження.....	34
49. Простий дієслівний присудок.....	35
50. Складений дієслівний присудок.....	35
51. Складений іменний присудок.....	36
52. Тире між підметом і присудком.....	36
53. Другорядні члени речення.....	37
54. Додаток.....	38
55. Способи вираження додатків.....	38
56. Означення.....	38
57. Способи вираження означень.....	39
58. Обставини. Види обставин.....	39
59. Способи вираження обставин.....	40
60. Однорідні члени речення.....	41
61. Розділові знаки при однорідних членах речення.....	42
62. Узагальнюючі слова при однорідних членах речення.....	43
63. Відокремлені члени речення.....	43
64. Значення вставних слів, словосполучень, речень.....	44
65. Вставні та вставлені конструкції.....	45
66. Розділові знаки при вставлених конструкціях.....	45
67. Речення із звертаннями.....	46
68. Розділові знаки у реченнях із звертаннями.....	46
69. Складні речення.....	46
70. Складносурядні речення.....	47
71. Розділові знаки в складносурядних реченнях.....	47
72. Складнопідрядні речення. Будова складнопідрядних речень.....	48
73. Сполучники та сполучні слова у складнопідрядних реченнях.....	48
74. Види складнопідрядних речень.....	49
75. Безсполучникові складні речення.....	50
76. Розділові знаки у безсполучникових складних реченнях.....	50
77. Способи відтворення чужого мовлення.....	51
78. Пряма мова.....	51
79. Пряма і непряма мова.....	52
80. Заміна прямої мови непрямою.....	53
81. Діалог.....	54
82. Цитата. Способи оформлення цитат.....	54

83. Правила оформлення цитати, епіграфа.....	55
84. Пунктуація. Розділові знаки.....	56
85. Система розділових знаків.....	57
86. Походження української мови.....	58
87. Форми мовлення.....	59
88. Поняття літературної і національної мови.....	59
89. Ознаки літературної мови.....	60
90. Норми української літературної мови.....	60
91. Основні ознаки культури мовлення.....	61
92. Форми літературної мови.....	62
93. Спілкування.....	62
94. Форми спілкування.....	62
95. Функції спілкування.....	63
96. Сторони спілкування.....	63
97. Види спілкування.....	64
98. Закони і правила спілкування.....	64
99. Закони спілкування.....	64
100. Етапи спілкування.....	65
101. Особливості ділової телефонної розмови.....	66
102. Синтаксис ділового спілкування.....	67
103. Особливості форм керування при професійному спілкуванні.....	68
104. Функціональні стилі сучасної української літературної мови.....	71
105. Науковий стиль сучасної української літературної мови.....	71
106. Визначення предмета (введення терміна).....	72
107. Загальна характеристика предмета (явища, поняття).....	73
108. Конструкції належності предмета до класу.....	74
109. Конструкції класифікації предметів.....	75
110. Визначення складу від цілого до частини.....	76
111. Визначення складу від частини до цілого.....	77
112. Кількісна характеристика предмета.....	78
113. Конструкції якісної характеристики предмета.....	79
114. Тотожність ознак предметів.....	81
115. Подібність ознак предметів.....	82
116. Офіційно-діловий стиль сучасної української літературної мови.....	84
117. Документ – основний вид офіційно-ділового стилю.....	84
118. Система документації.....	85
119. Основні реквізити організаційно-розпорядчої документації.....	86
120. Вимоги до тексту документа.....	87
121. Мовностилістичні особливості тексту документів.....	87
122. Лексичні засоби оформлення ділових паперів.....	88
123. Специфіка вживання частин мови у ділових документах.....	89
124. Класифікація документів.....	90
125. Етикет ділових паперів.....	91

126. Публіцистичний стиль сучасної української літературної мови.....	92
127. Художній стиль сучасної української літературної мови.....	93
128. Розмовний стиль сучасної української літературної мови.....	93
Список використаної літератури.....	94

ПЕРЕДМОВА

XXI століття ставить перед освітою нові вимоги та завдання. Система освіти має забезпечувати організацію навчально-виховного процесу з урахуванням сучасних досягнень науки, педагогічної теорії, соціальної практики, техніки і технології.

Індивідуальність кожної особистості виявляється, насамперед, через її усне чи писемне мовлення, тобто через вміння правильно й доречно добирати слова й уживати відповідні граматичні конструкції для вираження своєї думки – чи то в побутовому спілкуванні, чи то в царині науки, техніки. Для того, щоб мова майбутніх інженерів була, кажучи словами Максима Рильського «чистіша від сльози», необхідно прислухатися до поради поета і пильно й ненастанно полоти мовні бур'яни, які, на жаль, буйно розрослися і в повсякденному вжитку, і в пресі, і на побаченні, і в науці.

Студенти вищого навчального закладу, покликаним стати в майбутньому інженерами, представляти себе на міжнародній арені, потрібно вже з першого року навчання вміти ясно й точно висловлювати думки, правильно вимовляти слова, вживати нормативні наголоси, при потребі користуватися відповідними словниками, впроваджувати у вжиток науково-технічну термінологію.

Досягти високої культури мовлення й уникнути різних відхилень у мові допоможе свідоме ставлення до вибору мовних засобів, засвоєння основних закономірностей розвитку української мови. Знання граматичних, синтаксичних та стилістичних особливостей мови виробить вміння вести мовлення літературною українською мовою.

У посібнику викладені основні проблеми мовлення на морфологічному, синтаксичному та стилістичному рівнях у формі схем та таблиць, що сприятиме підвищенню мовленнєвої культури студентів-іноземців, котрі вивчають українську мову на початковому, поглибленому (основному) та на завершальному етапах. Об'єм та складність пропонованого матеріалу відповідають навчальній програмі дисципліни «Українська мова для іноземців» та враховують вимоги освітнього стандарту у мовній підготовці іноземців.

Пропонований матеріал посібника може використовуватись як у процесі роботи студентів з викладачем, так і під час самостійної роботи для закріплення умінь та навичок самокорекції у процесі мовного навчання студентів. Зміст і структура поданого матеріалу дозволяють швидко і результативно повторювати граматику, сприяють систематизації набутих знань з української мови.

Дієприкметник

Таблиця 1

Дієприкметник – особлива форма дієслова (початкова форма – називний відмінок однини чоловічого роду)				
Виражає ознаку предмета за дією				
Має стан				
Активні дієприкметники			Пасивні дієприкметники	
<i>Бажуючий (який бажає)</i> <i>Ходячий (який ходить)</i> <i>Читаючий (який читає)</i>			<i>Одягнений, вишитий</i>	
Змінюється за родами				
Чоловічий рід		Жіночий рід		Середній рід
<i>Лежачий</i> <i>почервонілий</i>		<i>лежача</i> <i>почервоніла</i>		<i>лежаче</i> <i>почервоніле</i>
Змінюється за числами				
Однина			Множина	
<i>Знаючий</i> <i>незакінчений</i>			<i>знаючі</i> <i>незакінчені</i>	
Змінюється за відмінками				
Називний	Який?	Яка?	Яке?	Які?
Родовий	Якого?	Якої?	Якого?	Яких?
Давальний	Якому?	Якій?	Якому?	Яким?
Знахідний	Який?	Яку?	Який?	Які? Яких?
	Якого?		Якого?	
Орудний	Яким?	Якою?	Яким?	Якими?
Місцевий	(На) якому?	(На) якій?	(На) якому?	(На) яких?

Ознаки дієприкметника

Таблиця 2

Значення дієприкметника	На які питання відповідає?	Спільні ознаки	
		з дієсловом	з прикметником
Виражає ознаку предмета чи особи за дією	Який? Яка? Яке? Які?	- має час (теперішній і минулий); - має форми доконаного і недоконаного виду	- змінюється за родами; - змінюється за числами; - змінюється за відмінками

Список використаної літератури

1. Глущик С. В. Сучасні ділові папери : навч. посіб. для вищ. та сер. спец. навч. закладів / С. В. Глущик, О. В. Дияк, С. В. Шевчук. – К. : А.С.К., 1998. – 174 с.
2. Гуйванюк Н. В. Українська мова. Схеми, таблиці, тести : навч. посіб. / Н. В. Гуйванюк, О. В. Гуйванюк, О. В. Кардашук, О. В. Кульбабська. – Львів : Світ, 2005. – 304 с.
3. Кващук А. Г. Матеріали з цікавої морфології української мови у запитаннях та відповідях / А. Г. Кващук, Т. Ф. Гонтар. – Вінниця : ВДПУ, 2001. – 44 с.
4. Козачук Г. О. Українська мова для абітурієнтів : навч. посіб. – 7-ме вид., стер. / Г. О. Козачук. – К. : Вища школа, 2006. – 287 с.
5. Кононенко П. П. Українська мова : навч. посіб. / П. П. Кононенко, Л. О. Кадомцева, Л. І. Мацько. – К. : Либідь, 1990. – 224 с.
6. Міляновський Е. С. Шкільний довідник з української мови / Е. С. Міляновський. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2007. – 208 с.
7. Олійник О. Граматика української мови : навч. посіб. / О. Олійник, В. Шинкарук, Г. Гребницький. – К. : Кондор, 2008. – 544 с.
8. Сучасна українська літературна мова : підручник / ред. М. Я. Плющ. – 6-те вид., стереотип. – К. : Вища школа, 2006. – 430 с.
9. Сучасна українська літературна мова: підручник / за ред. А. П. Грищенка. – К. : Вища шк., 2002. – 439 с.
10. Сучасна українська мова. Синтаксис [текст] : підручник / за ред. О. Д. Пономаріва. – К. : Либідь, 1994. – 256 с.
11. Сучасна українська мова: підручник / О. Д. Пономарів, В. В. Різун, Л. Ю. Шевченко та ін.; за ред. О. Д. Пономарева. – К. : Либідь, 2001. – 400 с.
12. Український правопис / НАН України, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні; Ін-т української мови. — К.: Наук. думка, 2012. — 288 с.
13. Універсальний довідник школяра. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2005. – 152 с.
14. Шкурятяна Н. Г. Сучасна українська літературна мова: навч. посібник / Н. Г. Шкурятяна, С. В. Шевчук. – К. : Літера, 2000. – 688 с.
15. Чукіна В. Ф. Граматика української мови в таблицях і схемах / В. Ф. Чукіна. – К. : Видавництво „Логос-М”, 2012. – 140 с.
16. Ющук І. П. Українська мова: посібник / І. П. Ющук. – К. : Либідь, 2004. – 640 с.

Навчальне видання

**Лариса Євстахіївна Азарова
Людмила Володимирівна Горчинська
Наталія Леонідівна Ключко
Юлія В'ячеславівна Поздрань**

**ГРАМАТИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
(у схемах та таблицях) для іноземних студентів
Синтаксис, стилістика**

Навчальний посібник

Редактор Т. Старічек

Оригінал-макет підготовлено Н. Л. Ключко

Підписано до друку
Формат 29,7×42¼. Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman.
Друк різнографічний. Ум. друк. арк 8.2.
Наклад 100 (1-й запуск 1-100 прим.) Зам № 2015-

Вінницький національний технічний університет,
навчально-методичний відділ ВНТУ,
21021, м. Вінниця, Хмельницьке шосе, 95,
ВНТУ, ГНК, к. 114.
Тел. (0432) 59-85-32.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія ДК № 3516 від 01.07.2009 р.

Віддруковано у Вінницькому національному технічному університеті
в комп'ютерному інформаційно-видавничому центрі.
21021, м. Вінниця, Хмельницьке шосе, 95,
ВНТУ, ГНК, к. 114.
Тел (0432) 59-87-38.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія ДК № 3516 від 01.07.2009 р.